

Veileder for rådene for personer med funksjonsnedsettelse

Utarbeidet i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet,
Kulturdepartementet og Barne- og familiedepartementet

Innhold

Kapittel 1. Hva er rådet for personer med funksjonsnedsettelse?	5
Hva kan rådet bestemme?	5
Hvordan foregår medvirkningen?	5
Hvilke saker jobber rådet med?	6
Eksempler på saker.....	6
Likestilling innen skole og utdanning	6
Helse- og omsorgstjenester.....	6
Medvirkning i plan- og byggesaker	7
Universell utforming i transport.....	8
Hvorfor medvirkning gjennom råd?	8
Hva er CRPD?.....	8
Unntaksregel om felles råd	9
Kapittel 2. Hvordan opprette rådet?	11
Kommunen eller fylkeskommunen tar initiativ til oppnevning.....	11
Hvem foreslår kandidater?.....	11
Hvem kan sitte i rådet?	11
Hvor mange kan sitte i rådet?	12
Kjønnfordeling	12
Trenger ikke ha funksjonsnedsettelse.....	12
Politikere i rådet	12
Flere unge i rådet	12
Intern organisering av rådet.....	12
Krav om stemmerett	13
Hvem velger rådet?	13
Reglement og mandat.....	13
Eksempel på hva reglementet kan inneholde	13
Opprette sekretariat.....	14
Opplæring av rådsmedlemmene.....	14
De første rådsmøtene	14
Kapittel 3. Hva sier lov og forskrift?	15
Hva innebærer det at rådet er en del av kommuneloven?.....	15
Unntaksregel om felles råd	15
Hvor lang er en valgperiode?	15

Medvirkning	16
Hvilke saker gjelder ungdom?	16
Hvilke saker gjelder personer med funksjonsnedsettelse?.....	16
Inhabilitet for folkevalgte	16
Når skal rådet få saker?	17
Når kan rådet ta avgjørelser?	17
Møterett og møteplikt.....	17
Hvilken hjelp kan rådet få?.....	17
Rett til å uttale seg om rammebetingelser.....	18
Hva sier likestillings- og diskrimineringsloven.....	18
Kapittel 4. Spesielt for medlemmene av rådet	19
Rådets rolle.....	19
Regnes som folkevalgt.....	19
Hvem representerer du?	19
Arbeidet i rådet	19
Hvordan ta opp en sak i rådet?	20
Hvordan kan rådet påvirke?	20
Kommuner der rådet for personer med funksjonsnedsettelse har fått møte- og talerett	21
Hva kan rådet uttale seg om?.....	21
Hvordan organisere rådsmøtene	21
Saksliste og saksbehandling	21
Møtene skal være åpne.....	21
Samarbeid med andre råd.....	21
Samarbeid med organisasjoner.....	22
Innhente kunnskap om lokalsamfunnet.....	22
Lage årsmelding.....	22
Kjenne til likestillings- og diskrimineringsloven	22
Rådsmedlemmenes plikter og rettigheter	22
Møtegodtgjørelse	22
Reisegodtgjørelse	23
Rett til fri fra jobb	23

Rett til fri fra skolen.....	23
Dekning av utgifter og økonomisk tap	23
Møteplikt, møterett og fravær	23
Fritak av personlige grunner	24
Hva hvis et rådsmedlem vil slutte?	24
Hjelp og opplæring	24
Kapittel 5. Spesielt for rådssekretær og administrasjon	25
Rådssekretærens rolle.....	25
Hva er ditt ansvar?	25
Hva er din rolle?	25
Hjelp og opplæring	26
Rådssekretærens og administrasjonens oppgaver	26
Involvere rådet i aktuelle saker	26
Når skal rådet involveres?	27
Eksempel på rutiner for medvirkning – Trondheim	27
Hvordan forberede en sak?	27
Hvordan forberede rådsmøtene?	28
Oppfølging etter rådsmøtene.....	28
Hvordan synliggjøre rådet?	28
Hvem har ansvar for opplæringen av rådet?	28
Aktuelle området for opplæring.....	29
Bevilgninger og budsjett.....	29
For mye arbeid?.....	29

Kapittel 1. Hva er rådet for personer med funksjonsnedsettelse?

Rådet for personer med funksjonsnedsettelse er et rådgivende organ i kommuner og fylkeskommuner.

Rådet har rett til å uttale seg i saker som gjelder personer med funksjonsnedsettelse, og komme med forslag og anbefalinger i slike saker. Rådet kan også ta opp saker på eget initiativ.

Hva kan rådet bestemme?

Rådet skal komme med innspill til saker som skal behandles i kommunen eller fylkeskommunen, slik at synspunktene og behovene til personer med funksjonsnedsettelse blir synliggjort og er del av saken før det tas en avgjørelse. Det er opp til kommunen og fylkeskommunen å fatte vedtak i de enkelte sakene. Rådets anbefalinger i den konkrete saken vil være en del av beslutningsgrunnlaget.

Kommunestyret og fylkestinget kan gi rådene myndighet til å fordele bevilgninger, og kan gi medlemmer av rådene møte- og talerett i folkevalgte organer.

Rådet skal ikke behandle saker som gjelder enkeltpersoner.

Det er ikke et krav i kommuneloven at kommunestyret skal gi en tilbakemelding til rådet, men det vil være fordelaktig for å styrke dialogen og kontakten mellom rådet og kommunen.

Hvordan foregår medvirkingen?

Rådet skal bidra til en bred, åpen og tilgjengelig medvirking i saker som gjelder personer med funksjonsnedsettelse.

Med bred medvirking menes blant annet at

- rådene skal kunne uttale seg om et bredt spekter av saker i kommunen eller fylkeskommunen
- de som velges som medlemmer til rådene, bør ha ulik alder og erfaringsbakgrunn
- rådet kan uttale seg om alle saker som gjelder personer med funksjonsnedsettelse

Med åpen og tilgjengelig medvirking menes at

- kommunen eller fylkeskommunen må sikre at rådene mottar alle relevante saker hvor rådene kan avgi uttalelse
- møtene i rådene skal være åpne og tilgjengelige for enhver som ønsker å være til stede
- rådets uttalelser skal være offentlige
- rådet kan også ta opp saker på eget initiativ

Uttalelsen fra rådet skal følge saksdokumentene til det kommunale eller fylkeskommunale organet som avgjør saken. Rådets uttalelser er offentlige, og bør gjøres tilgjengelig for befolkningen i sin alminnelighet for eksempel på kommunenes/fylkeskommunenes nettsider.

Hvilke saker jobber rådet med?

Som rådgivende organ, vil rådet hovedsakelig jobbe med saker på et overordnet nivå, for eksempel budsjett og kommuneplaner.

Rådet skal jobbe med et bredt utvalg av saker som er knyttet til [FN-konvensjonen om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne, CRPD](#).

Det vil være mange saker i en kommune/fylkeskommune som angår personer med funksjonsnedsettelse. Spesielt vil det gjelde saker om likestilling, likeverdig tilgang til kommunale tjenester og saker om universell utforming/tilgjengelighet.

Rådet kan for eksempel jobbe med saker som er knyttet til retten til et selvstendig liv på områder som

- barnehage
- skole og utdanning
- arbeidsdeltakelse
- helse- og omsorgstjenester
- plan og bygg/uteområdet
- transport
- kultur og fritid

Eksempler på saker

Likestilling innen skole og utdanning

Kommunene har ansvar for grunnskoleopplæring, og fylkeskommunene har ansvar for opplæring i videregående skole. Rådet bør for eksempel ha oversikt over midlene som er avsatt til grunnskole og videregående opplæring i årsbudsjettet og økonomiplanen og vurdere om midlene er tilstrekkelige for å sikre likeverdig opplæring.

- [Bufdirs kommunemonitor for nedsatt funksjonsevne](#) vil kunne gi et bilde av situasjonen for elever med funksjonsnedsettelse i kommunen, og dermed være et godt hjelpemiddel for rådene.
- [Se rådenes arbeid med inkluderende skole](#) (Youtube)

Helse- og omsorgstjenester

Kommunen har plikt til å sørge for at personer som oppholder seg i kommunen, tilbys nødvendige helse- og omsorgstjenester. Dette er en forutsetning for et selvstendig liv. I [loven om kommunale helse- og omsorgstjenester](#), er det spesifikt nevnt at kommunens ansvar omfatter personer med funksjonsnedsettelse.

Det er viktig at rådene arbeider med spørsmål som gjelder helse- og omsorg. Rådene bør gi innspill til årsbudsjett og økonomiplan og ha en nær dialog med kommunen for å sikre likeverdig tilgang til helse- og omsorgstjenester.

Ved oppstart av ny rådsperiode, kan rådet invitere helse- og sosialetaten i kommunen for å orientere om aktuelle bestemmelser i loven. Det vil gjøre rådet bedre rustet til å følge med på hvordan kommunen følger opp sitt ansvar innenfor loven.

[Se rådenes arbeid med tilgang til kommunale tjenester](#) (Youtube)

Store forskjeller mellom menn og kvinner

En rapport fra Likestillingscenteret fra 2019 viser at det er store ulikheter i tildelingen av hjelpemidler til menn og kvinner, men det er også store regionale forskjeller mellom fylkene. Det er et klart mønster i hvilke typer av hjelpemidler som tildeles kvinner og menn. Spesielt tydelig er dette for de over 60 år. Hovedtrenden er at kvinner får flest hjelpemidler i alle kategorier for tilpassing av hjemmet. Menn får flest hjelpemidler når hjelpemidlet er motorisert, inneholder en elektronisk komponent eller skal bidra til økt mosjon og trening.

Rapporten viser til at rådene for personer med funksjonsnedsettelse har en unik posisjon hvor de kan komme med anbefalinger og innspill på kommunenes og fylkenes oppfølging av mennesker med nedsatt funksjonsevne. Rådene bør også få anledning til å følge opp hjelpemiddelområdet og andre tjenester i kommunene og fylkene for å sikre at rettighetene ivaretas. Rapporten peker på at gjennom dette arbeidet, kan også forpliktelsene i CRPD sikres på kommunalt nivå.

[Se Likestillingscenterets rapport «Kjønnsdelte hjelpemidler? Kartlegging av hjelpemidler til personer med nedsatt funksjonsevne" \(Rapport 1/2019\) \(PDF\)](#)

Medvirkning i plan- og byggesaker

Rådet bør arbeide aktivt for å ivareta hensynet til universell utforming i planlegging og byggeprosesser.

Kommunene har, ifølge plan- og bygningsloven, et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning i planlegging fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, og det gir rådene en hjemmel til å til å medvirke i planlegging. Bufdir anbefaler at rådet for eksempel gir innspill til planprogram og planstrategi.

Planprogram

Planprogrammet skal blant annet gjøre rede for planprosessen og opplegget for medvirkning. Rådet bør ta kontakt med kommunen for å avtale når i planprosessen rådet skal trekkes inn og avgi høringsuttalelse.

Planstrategi

Kommunestyret skal minst én gang i hver valgperiode, og senest innen ett år etter konstituering, utarbeide en kommunal planstrategi. Tilsvarende skal regional planmyndighet minst én gang i hver valgperiode, og senest innen ett år etter konstituering, utarbeide en regional planstrategi.

Planstrategien

- bør omfatte en drøfting av de strategiske valgene knyttet til samfunnsutviklingen
- kan inneholde en beskrivelse av status for universell utforming

Rådene bør gi innspill til

- statusbeskrivelse om universell utforming
- om planen bør videreføres eller revideres
- om er det behov for delplaner for eksempel om universell utforming

[Medvirkning i planleggingen \(pdf, regjeringen.no\)](#)

Medvirkning i byggeprosesser

Byggeprosessen styres av den som eier bygget, og det foreligger ingen lovbestemt medvirkningsrett. Det er opp til byggeier om rådene skal trekkes inn.

Spesielt når det gjelder kommunale og fylkeskommunale bygg, bør rådene trekkes inn i en tidlig fase før rammene for prosjektet fastlegges og gi innspill som i størst mulig grad ivaretar alle brukergrupper. Rådene har også en viktig rolle i å gi innspill til om kommunale/fylkeskommunale bygg bør oppgraderes og gode universelle løsninger ved oppgraderingen.

[Rådernes arbeid med universell utforming \(Youtube\)](#)

Universell utforming i transport

FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) står det at de skal få tilgang til blant annet transport på lik linje med andre. Fylkeskommunene har ansvaret for den lokale kollektivtransporten innenfor hvert fylke.

En [kartlegging foretatt av Sentio Research i 2017 \(PDF\)](#) viser at transport utgjør en utfordring i hverdagen i betydelig større grad for personer med enn personer uten nedsatt funksjonsevne. Det er derfor viktig at spesielt fylkeskommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse er aktive og oppretter dialog med fylkeskommunenes samferdselsavdelinger om spørsmål som gjelder transport og universell utforming.

Hvorfor medvirkning gjennom råd?

Medvirkning gjennom råd er viktig fordi denne gruppen som regel er underrepresentert i de alminnelige folkevalgte organene. Dette var en begrunnelse for å lovfeste rådsordningen i 2007. Ordningen veier til en viss grad opp for det demokratiske underskuddet i de tradisjonelle politiske organer.

Opprettelsen av rådene for personer med funksjonsnedsettelse gjør det ikke mindre viktig å jobbe for en høyere deltakelse av funksjonshemmede i tradisjonelle politiske organer.

Medvirkning fra rådene er grunnleggende for å kunne realisere [regjeringens strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse for perioden 2020 – 2030](#) (pdf, regjeringen.no).

Hva er CRPD?

Norge har forpliktet seg til å følge [FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne \(CRPD\)](#).

Konvensjonens hovedformål er å

- fremme, verne om og sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter
- fremme respekten for deres iboende verdighet

Skal hindre diskriminering

Konvensjonen forbyr diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Den skal sikre respekt for de gjeldende sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Konvensjonen slår fast at mennesker med nedsatt funksjonsevne må bli likestilt og få delta fullt ut på alle livets områder. Den menneskerettslige forståelsen av funksjonshemming innebærer at det er manglende tilrettelegging som fører til diskriminering, og ikke funksjonsnedsettelsen.

Hva inneholder konvensjonen?

Konvensjonen har åtte prinsipper som alle enkeltrettighetene i konvensjonen skal tolkes i lys av. Disse prinsippene er:

1. Respekt for menneskers iboende verdighet, individuell selvstendighet med rett til å treffe egne valg, og uavhengighet
2. ikke-diskriminering
3. Fullgod og effektiv deltakelse og inkludering i samfunnet
4. Respekt for forskjeller og aksept av mennesker med nedsatt funksjonsevne som en del av det menneskelige mangfold og av menneskeheten
5. Like muligheter
6. Tilgjengelighet
7. Likestilling mellom menn og kvinner
8. Respekt for utviklingsmulighetene til barn med nedsatt funksjonsevne og respekt for deres rett til å bevare sin identitet.

Konvensjonen inneholder 50 artikler. Artikkel 5-30 beskriver bestemte rettigheter, blant annet tilgjengelighet (9), retten til et selvstendig liv og til å være en selvstendig del av samfunnet, utdanning (24), helse (25), rehabilitering og habilitering (26), arbeid og sysselsetning (27) og deltakelse i det politiske og offentlige liv.

Hvordan bruke konvensjonen i rådsarbeidet?

Realisering av rettighetene i CRPD bestemmes i stor grad av kommuner og fylkeskommuner. Rådene har en viktig oppgave i å sørge for at rettighetene oppfylles.

Ved oppstart av ny rådsperiode, bør rådene gjøre seg kjent med artiklene i konvensjonen og diskutere hvordan de på best mulig måte kan bidra til å realisere bestemmelsene i egen kommune/fylkeskommune. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, bør være en overbygning/rammeverk for arbeidet i rådene.

Unntaksregel om felles råd

Hovedregelen er at det skal opprettes separate råd for eldre og råd for personer med funksjonsnedsettelse i alle kommuner og fylkeskommuner. Det følger av [Forskriften om medvirkningsordninger](#) at kommunen eller fylkeskommunen kan opprette ett felles råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse dersom det ut ifra lokale forhold er nødvendig.

Muligheten for felles råd er en unntaksregel for de tilfeller hvor det er nødvendig med felles råd, fordi det er vanskelig å etablere separate råd ut fra lokale forhold. For eksempel i mindre kommuner kan det være vanskelig å finne tilstrekkelig antall medlemmer til å opprette to råd. Eldre og personer

med funksjonsnedsettelse har ikke alltid sammenfallende interesser. Sakfeltet for et felles råd kan bli stort. Hovedregelen er derfor separate råd. Organisasjoner for eldre og organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse og etablerte råd for eldre og for personer med funksjonsnedsettelse i kommunen eller fylket, skal høres før kommunestyret eller fylkestinget avgjør om det skal opprettes ett felles råd.

Kapittel 2. Hvordan opprette rådet?

Organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse har rett til å fremme forslag til kandidater til rådet. Kommunestyret og fylkestinget bestemmer hvem som skal sitte i rådet, og hvor mange medlemmer og varamedlemmer det skal ha.

Forskriften bestemmer ikke en detaljert sammensetning av rådene, men kommuner og fylkeskommuner må sørge for at rådene er bredt sammensatt og representative for kommunenes innbyggere med funksjonsnedsettelse.

Valgperioden for rådet for personer med funksjonsnedsettelse er inntil fire år.

Kommunen eller fylkeskommunen tar initiativ til oppnevning

Kommunen/fylkeskommunen gir informasjon til organisasjoner som representerer personer med funksjonsnedsettelse om at de har rett til å foreslå medlemmer til rådet. Dette bør skje i god tid før valget, slik at organisasjonene får tid til å foreslå aktuelle kandidater til rådene.

I informasjonen til organisasjonene kan kommunen eller fylkeskommunen oppfordre organisasjonene til å foreslå personer med ulik bakgrunn, for å sikre bredden i rådet.

Selv om det er mulig å utvide perioden til det eksisterende rådet fram til årsskiftet, er det en fordel at det nye rådet velges så tidlig på høsten som mulig. Det gir kommunen/fylkeskommunen mulighet til å gi rådsmedlemmene tilbud om å delta på [folkevalgtopplæringen til KS](#), som ofte foregår kort tid etter kommunevalget.

Hvem foreslår kandidater?

Organisasjoner for mennesker med funksjonsnedsettelse har rett til å fremme forslag til kandidater som representerer deres interesser. På landbasis er det mer enn hundre organisasjoner. Det er tre paraplyorganisasjoner:

- Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)
- Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO)
- Unge funksjonshemmede

Organisasjonsforholdene lokalt bør avgjøre om det er paraplyorganisasjonene eller enkeltorganisasjoner som spiller inn forslag til kandidater. Hvis organisasjonene har få eller ingen lokale lag, kan kommunen/fylkeskommunen ta kontakt med paraplyorganisasjoner på fylkesnivå for å få forslag til personer som kan velges til rådet.

Organisasjonene som har rett til å foreslå medlemmer, bør være oppmerksomme på bredden i rådet når de foreslår medlemmer.

Hvem kan sitte i rådet?

Rådet for personer med funksjonsnedsettelse bør være bredt sammensatt. Det bør bestå av personer med ulik erfaring og bakgrunn, for eksempel personer i forskjellige aldre, med ulik etnisk bakgrunn, ulike funksjonsnedsettelse eller ulikt bosted i kommunen eller fylket.

Det er vanlig at representanter foreslått av funksjonshemmedes organisasjoner utgjør et flertall av rådets medlemmer. Disse representantene bør, i så stor grad som mulig, være representative for kommunens innbyggere med funksjonsnedsettelse.

Enkelte grupper funksjonshemmede, for eksempel personer med utviklingshemming, er underrepresentert i politikken. Funksjonshemmede er en svært heterogen gruppe, og rådene må etterstrebe å representere dette mangfoldet på en god måte.

Hvor mange kan sitte i rådet?

Rådet må ha tilstrekkelig antall medlemmer til at det kan utføre rådsfunksjonen. Kommunestyret og fylkestinget bestemmer hvor mange medlemmer rådet skal ha. Bufdirs kartlegging av råd i 2016 viser at antall medlemmer varierer fra tre til ti, mens gjennomsnittet er seks medlemmer.

Kjønnsfordeling

Dersom rådet skal bestå av inntil tre medlemmer, er det krav om at begge kjønn er representert. Dersom rådet skal bestå av fire eller flere medlemmer, er det krav om at hvert kjønn er representert med minst 40 prosent (kommuneloven § [7-6](#) og § [7-7](#)).

Trenger ikke ha funksjonsnedsettelse

Det er ikke krav om at representantene som velges til rådet selv må ha funksjonsnedsettelse. Både personer med funksjonsnedsettelse og andre, for eksempel pårørende, kan være medlemmer av rådene.

Politikere i rådet

Flere steder har man gode erfaringer med å ha kommunestyrerepresentanter med i rådet. En politikerrepresentant vil kunne styrke kontakten mellom rådet og kommunestyret og kommunale utvalg.

Flere unge i rådet

Det er også viktig å få inn flere unge i rådene. En kartlegging foretatt av Bufdir i 2016 viste at bare én prosent av rådsmedlemmene var under 25 år. Flere unge i rådene vil kunne ha betydning for hvilke saker rådet prioriterer.

Intern organisering av rådet

Den nye kommuneloven sier at det ikke er lov til å etablere faste grupper med medlemmer fra rådet for å behandle saker mellom rådsmøtene, for eksempel underutvalg eller arbeidsutvalg.

Ett eller flere medlemmer kan imidlertid få ansvaret for å sette seg ekstra godt inn i en sak og legge den fram for resten av rådet. Det kan imidlertid ikke være de samme medlemmene som får denne oppgaven hver gang. Det må variere fra sak til sak.

Krav om stemmerett

Det er ikke krav om at den som velges må ha stemmerett for å sitte i rådet. Det er heller ikke krav om at den som velges må være folkeregistrert som bosatt i kommunen ([kommuneloven § 7-2](#)).

Hvem velger rådet?

Det er kommunestyret og fylkestinget som velger rådet. Kommunestyret og fylkestinget tar utgangspunkt i de personene som er foreslått, men kan også velge andre personer til rådet. Det er dermed kommunestyret og fylkestinget som har ansvaret for å sikre bredden i representasjonen.

Reglement og mandat

Kommunestyret og fylkestinget skal fastsette et reglement for rådet for personer med funksjonsnedsettelse ([kommuneloven § 11-12](#)).

Reglementet skal inneholde

- rådets virkeområde og eventuelle vedtaksmyndighet
- tidsperioden rådet er opprettet for
- eventuelle andre sentrale bestemmelser om rådets virksomhet

Eksempel på hva reglementet kan inneholde

Reglementet for rådet kan for eksempel inneholde:

- Navnet på rådet og eventuell forkortelse
- Formålet, for eksempel: Rådet skal bidra til at personer med funksjonsnedsettelse blir sikret en bred, åpen og tilgjengelig medvirkning i alle saker som gjelder dem. Rådet tar ikke opp saker som gjelder enkeltpersoner, men saker av prinsipiell karakter som berører funksjonshemmede som gruppe, som tilgjengelighet, likestilling og arbeid mot diskriminering
- Valg og sammensetning
- Hvordan skal rådets medlemmer velges? Det er kommunestyret/fylkestinget som formelt vedtar sammensetningen av rådet.
- Virkeperiode (fire år)
- Antall medlemmer og varamedlemmer. Det er kommunestyret/fylkestinget som fastsetter hvor mange medlemmer og varamedlemmer rådet skal ha.
- Alderssammensetning: Rådet skal så langt det er mulig ha en bred alderssammensetning blant medlemmene.
- Myndighet
Skal rådet ha møte- og talerett i folkevalgte organer?
Skal rådet få delegert myndighet til å bevilge midler?

- Økonomi og administrasjon
Skal rådet ha et eget budsjett?
Omfanget av sekretariatshjelp
- Saksbehandling og rutiner
Det skal være sakslister til rådsmøtene ([kommuneloven § 11-3](#))
Det skal være møtebok for møtene ([kommuneloven § 11-4](#))
Rutiner som sikrer at rådene mottar sakene på et så tidlig tidspunkt i saksbehandlingen at uttalelsene fra rådene har mulighet til å påvirke utfallet av saken ([forskrift om medvirkningsordninger § 2](#))

Opprette sekretariat

Rådene skal ha tilstrekkelig sekretariatshjelp.

Det er kommunen og fylkeskommunen som har ansvaret for de administrative funksjonene, som rådets sekretariat. Det kan være gunstig å plassere sekretariatet ved rådmannskontoret, men dette er det opp til den enkelte kommune eller fylkeskommune å avgjøre.

Opplæring av rådsmedlemmene

Rådsmedlemmene bør få informasjon og opplæring som gjør at rådet kan løse oppgavene på en god måte og bli en aktiv og relevant medspiller for kommunen og fylkeskommunen.

Rådsmedlemmene kan for eksempel få tilbud om delta i folkevalgtprogrammet til KS. Bufdirs kartlegging av råd i 2016 viste at én av fire kommuner har gitt tilbud om folkevalgtopplæring til alle rådets medlemmer.

Folkevalgtopplæringen gir blant annet innblikk i det politiske oppdraget, sammensetningen av kommunale og fylkeskommunale organer, forholdet mellom folkevalgte og administrasjonen og kommunale og fylkeskommunale styringsinstrumenter.

De første rådsmøtene

På de første møtene kan rådet ha en prinsipiell diskusjon om hvilke saksområder som peker seg ut som de viktigste i valgperioden. Rådet skal følge opp mange ulike temaer, men bør velge ut noen større og overgripende saker innen for eksempel

- økonomiplan og årsbudsjett
- skole og utdanning
- arbeidsdeltakelse
- helse- og omsorgstjenester
- kommunale plansaker
- transport

Rådet bør utarbeide en møteplan for de første månedene og dessuten en arbeidsplan for hele perioden, som justeres hvert år.

Kapittel 3. Hva sier lov og forskrift?

Her får du en oversikt over sentrale rammebetingelser i lover og forskrifter som gjelder for arbeidet i ungdomsråd og i råd for personer med nedsatt funksjonsevne.

- [Gå til inngangssiden i veilederen for ungdomsråd](#)
- [Gå til inngangssiden i veilederen for personer med nedsatt funksjonsevne](#)

Hva innebærer det at rådet er en del av kommuneloven?

Kommuner og fylkeskommuner har plikt til å opprette elderråd, råd for personer med funksjonsnedsettelse og ungdomsråd eller annet medvirkningsorgan for ungdom.

[Se kommuneloven § 5](#)

At råd for personer med funksjonsnedsettelse, elderråd og ungdomsråd nå forankres i kommuneloven, betyr at alle de tre medvirkningsordningene i framtiden forankres på samme måte. Målet er å forenkle regelverket for medvirkning.

Medlemmene av disse rådene regnes som folkevalgte og har samme rettigheter og plikter som medlemmene av folkevalgte organer.

Unntaksregel om felles råd

Hovedregelen er at det skal opprettes separate råd for eldre og råd for personer med funksjonsnedsettelse i alle kommuner og fylkeskommuner. Det følger av Forskriften om medvirkningsordninger at kommunen eller fylkeskommunen kan opprette ett felles råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse dersom det ut ifra lokale forhold er nødvendig.

Muligheten for felles råd er en unntaksregel for de tilfeller hvor det er nødvendig med felles råd, fordi det er vanskelig å etablere separate råd ut fra lokale forhold. For eksempel i mindre kommuner kan det være vanskelig å finne tilstrekkelig antall medlemmer til å opprette to råd. Eldre og personer med funksjonsnedsettelse har ikke alltid sammenfallende interesser. Saksfeltet for et felles råd kan bli stort. Hovedregelen er derfor separate råd. Organisasjoner for eldre og organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse og etablerte råd for eldre og for personer med funksjonsnedsettelse i kommunen eller fylket, skal høres før kommunestyret eller fylkestinget avgjør om det skal opprettes ett felles råd.

Hvor lang er en valgperiode?

Valgperioden er den perioden medlemmene som er valgt til rådet skal ha vervet som rådsmedlemmer. Valgperioden for ungdomsrådet er inntil to år ([kommuneloven § 5-12](#)).

Valgperioden for rådet for personer med funksjonsnedsettelse på inntil fire år.

Det er ingen grense i kommuneloven for hvor mange ganger et medlem kan velges.

Medvirkning

Det skal sikres en bred, åpen og tilgjengelig medvirkning fra henholdsvis eldre, personer med funksjonsnedsettelse og ungdom.

Med bred medvirkning menes blant annet at rådene skal kunne uttale seg om et bredt spekter av saker i kommunen eller fylkeskommunen. Ungdomsrådet kan uttale seg om alle saker som gjelder ungdom. Med bred medvirkning menes også at de som velges som medlemmer til rådene bør ha ulike alder og erfaringsbakgrunn.

Åpen og tilgjengelig medvirkning betyr at kommunen må sikre at rådene mottar alle relevante saker hvor rådene kan avgi uttalelse. Rådene kan også ta opp saker på eget initiativ. Møtene i rådene skal være åpne og tilgjengelige for enhver som ønsker å overvære møtene. Rådets uttalelser skal være offentlige.

[Se forskriften for medvirkningsordninger.](#)

Hvilke saker gjelder ungdom?

Ungdomsrådet har rett til å uttale seg i alle saker i kommunen som gjelder ungdom. Det er et bredt spekter av saker, for eksempel kultur, skole, helse, samferdsel, kommunens årsbudsjett og økonomiplan, arealplanlegging, kommuneplaner.

Rådet har rett til å komme med sitt syn på en sak, det er ikke en plikt. Det er opp til rådet å vurdere om det skal gi en uttalelse. Rådet kan dermed avgjøre hvilke saker de velger å komme med innspill til.

Hvilke saker gjelder personer med funksjonsnedsettelse?

Rådet har rett til å uttale seg i alle saker i kommunen eller fylkeskommunen som gjelder personer med nedsatt funksjonsevne. Det er et bredt spekter av saker, for eksempel kultur, skole, helse, samferdsel, kommunens årsbudsjett og økonomiplan, arealplanlegging og kommuneplaner.

Rådet har rett til å komme med sitt syn på en sak, det er ikke en plikt. Det er opp til rådet å vurdere om det skal gi en uttalelse. Rådet kan dermed avgjøre hvilke saker de velger å komme med innspill til.

Inhabilitet for folkevalgte

Et rådsmedlem som har vært med på å forberede eller gjøre vedtak i en sak som ansatt i kommunen eller fylkeskommunen, er inhabil til senere å behandle den samme saken i rådet. Dette gjelder ikke ved behandling av årsbudsjett, økonomiplan, kommuneplan, regional planstrategi og regional plan i rådet. Bestemmelsene i forvaltningsloven om inhabilitet gjelder også, med de særreglene som står i kommuneloven.

[Se kommuneloven § 11-10](#)

Når skal rådet få saker?

Rådene har rett til å uttale seg i alle saker som gjelder ungdom eller personer med funksjonsnedsettelse. Slike saker skal kommunestyret, fylkestinget eller andre folkevalgte organer legge fram for rådene. Kommunestyret eller fylkestinget skal etablere rutiner som sikrer at rådene mottar sakene på et så tidlig tidspunkt i saksbehandlingen at uttalelsene fra rådene har mulighet til å påvirke utfallet av saken.

Hvis rådet bestemmer seg for å komme med en uttalelse til en sak, er det et krav at uttalelsen skal følge saksdokumentene til det kommunale eller fylkeskommunale organet som avgjør saken endelig.

[Se forskriften om medvirkningsordninger § 2](#)

Når kan rådet ta avgjørelser?

For at rådet skal kunne gjøre et vedtak, må minst halvparten av medlemmene ha vært til stede mens saken diskuteres i rådet, og disse må ha vært med på avstemningen i den aktuelle saken. At rådet "treffer et vedtak", betyr at rådet tar en avgjørelse. Det kan for eksempel være at rådet bestemmer hvilke innspill det skal ha til en sak som skal behandles i kommunestyret.

Et vedtak blir gjort med flertallet av de avgitte stemmene. Møtelederens stemme er avgjørende hvis antallet stemmer for og imot et forslag er likt. Det er enkelte mindre unntak.

[Se kommuneloven § 11-9](#)

Møterett og møteplikt

Medlemmene i rådet har både rett og plikt til å delta i møtene i rådet. At medlemmene har plikt til å møte, betyr at de må komme på møtene i rådet med mindre de har gyldig forfall.

Medlemmene som er til stede i møtet, har plikt til å stemme når en sak tas opp til avstemming.

[Se kommuneloven § 8-1](#)

Kommunestyret og fylkestinget kan gi medlemmer av rådet lov til å delta i andre folkevalgte organer, for eksempel i kommunestyret eller fylkestinget ([forskrift om medvirkningsordninger § 2](#)).

Rådene er et forvaltningsorgan i henhold til forvaltningsloven. Rådets medlemmer har derfor taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13.

Hvilken hjelp kan rådet få?

Rådet skal gis tilstrekkelig sekretariatshjelp. Kommunestyret eller fylkestinget avgjør hvordan sekretariatshjelpen til rådet skal organiseres. Kommunen kan for eksempel ansette en eller flere sekretærer som bistår rådet. Det vil kunne være behov for hjelp til en rekke ulike oppgaver, for eksempel møteinnkalling, utforming av sakslister, bestilling av møterom, føring av møtereferat, utsending av rådenes uttalelser og andre oppgaver.

I mange tilfeller vil sekretæren være bindeleddet mellom rådet og kommunen eller fylkeskommunen. Kommunen/fylkeskommunen har plikt til å sikre at den har rutiner som gjør at rådet mottar saker på et så tidlig tidspunkt at rådets uttalelser har mulighet til å påvirke utfallet av saken.

Kommunen/fylkeskommunen kan dermed velge å opprette rutiner som gjør at sakene blir sendt til rådets sekretær som deretter har kontakt med rådet.

[Se forskriften om medvirkningsordninger § 3](#)

Rett til å uttale seg om rammebetingelser

Rådet har rett til å uttale seg før kommunestyret og fylkestinget setter ned et sekretariat / utnevner en sekretær, fastsetter saksbehandlingsreglene og vedtar budsjettet for rådet.

[Se forskriften om medvirkningsordninger § 3](#)

Hva sier likestillings- og diskrimineringsloven

Likestillings- og diskrimineringsloven gir personer med funksjonsnedsettelse et helhetlig vern mot diskriminering, og er et viktig virkemiddel for å sikre inkludering av mennesker med funksjonsnedsettelse i samfunnet. Ifølge loven er det forbudt å diskriminere noen på grunn av nedsatt funksjonsevne. Dette innebærer både direkte og indirekte diskriminering. Loven har også bestemmelser om tilrettelegging og universell utforming. Brudd på tilrettelegging kan innebære diskriminering eller brudd på loven.

[Gå til likestillings- og diskrimineringsloven](#)

Kapittel 4. Spesielt for medlemmene av rådet

Rådets rolle

Det er viktig at representantene i rådet for personer med funksjonsnedsettelse forstår rollen sin og får hjelp til å forstå saksgangen i kommunen eller fylkeskommunen.

Dette gjelder spesielt hvis du er nyoppnevnt og ikke har erfaring med å sitte i råd eller politisk bakgrunn. [KS' folkevalgtprogram](#) gir grunnleggende informasjon om rollen som folkevalgt. Du kan ta opp muligheten for å delta på kurs i dette folkevalgtprogrammet med rådet ditt og kommunen eller fylkeskommunen din.

Regnes som folkevalgt

Som rådsmedlem regnes du som folkevalgt på lik linje med andre som sitter i folkevalgte organer.

Etter kommuneloven gjelder derfor de samme reglene for rådet som for andre folkevalgte organer, og medlemmene av rådet har de samme rettighetene og pliktene.

Hvem representerer du?

Medlemmene i rådet for personer med funksjonsnedsettelse skal til sammen representere og ivareta behovene til alle kommunens innbyggere med funksjonsnedsettelse.

Hvis du ble foreslått som medlem av rådet av en bestemt organisasjon for funksjonshemmede, så er din rolle, sammen med andre i rådet, likevel å vareta behovene til alle med funksjonsnedsettelse i kommunen – så langt det er mulig. Det kan være vanskelig, men da er det desto viktigere å skaffe deg kunnskap om situasjonen og behovet til ulike grupper funksjonsnedsettelse.

Hvis du for eksempel deltar på en konferanse på vegne av rådet, bør du være bevisst på det slik at du uttaler seg i samsvar med rådets synspunkter og ikke på vegne av deg selv, en organisasjon, et politisk parti eller annet.

Politikere kan inngå som medlemmer av rådet. Da er det ekstra viktig å være bevisst rollen som representant for rådet, og at du ikke representerer partiet ditt i denne situasjonen.

Arbeidet i rådet

Her får du en oversikt over hvordan arbeidet i rådet for personer med funksjonsnedsettelse kan foregå.

Rådene har en viktig funksjon for å realisere [Regjeringens strategi om et samfunn for alle \(pdf\)](#) på kommune- og fylkesnivå. Rådene jobber som regel først og fremst med hovedområdene

- Likestilling
- Tilgang til tjenester
- Universell utforming

Hvordan ta opp en sak i rådet?

Som rådsmedlem kan du ta opp saker som er relevante for situasjonen til personer med funksjonsnedsettelse i kommunen eller fylkeskommunen. Ta kontakt med rådets leder, og diskuter om saken kan tas opp på et kommende møte i rådet.

Innkalling til møtet skal sendes til medlemmene med rimelig varsel, bestemmer kommuneloven. Kravet om at innkallingen må være sendt med rimelig varsel betyr at innkallingen skal sendes så tidlig at medlemmene kan innrette seg etter dette tidspunktet eller sørge for at varamedlemmene blir varslet tidsnok til å møte. Medlemmene må bli varslet om møtetidspunktet så tidlig at de får tid til å sette seg inn i sakene før møtet.

Hvordan kan rådet påvirke?

Synliggjøre rådets arbeid i årsmeldingen

Rådene skal hvert år utarbeide årsmelding som skal legges frem for kommunestyret eller fylkestinget. Årsmeldingen kan f.eks. inneholde oversikt over medlemmer, mandat og hvilke saker rådet har behandlet i løpet av året som har gått, i tillegg til en oppsummering av rådets uttalelser.

Årsmeldingen kan brukes til å synliggjøre sakene rådet har fått gjennomslag for. Samtidig kan meldingen rette søkelyset på saker som fortsatt står uløst og som kommunen eller fylkeskommunen bør jobbe videre med.

Mange råd skriver korte årsmeldinger som ofte gir begrenset informasjon, men det vil ofte være fordelaktig å legge litt mer arbeid i årsmeldingen. Det kan øke rådets påvirkningsmuligheter.

Etablere faste møter med ordfører

Rådet bør etablere en ordning med faste årlige møter med ordføreren, for eksempel to ganger i året.

Nær kontakt med politisk ledelse, øker også muligheten for gjennomslag for rådets synspunkter. Hvis ett av rådets medlemmer er politiker, vil det styrke muligheten til kontakt både mellom ordfører, kommunestyre/fylkesting og øvrige kommunale utvalg.

Invitere personer fra administrasjonen

Rådet bør invitere personer fra administrasjonen i kommunen eller fylkeskommunen for å utveksle informasjon i viktige saker og å gi innspill direkte. Dette er en god arbeidsmetode for å være med å påvirke før sakene er ferdig utredet og klare for vedtak i kommunestyret eller fylkestinget.

Møtene mellom rådene og administrasjonen bør følges opp med skriftlige innspill etterpå. Slik unngår man uklarhet om rådets synspunkter.

Få møte- og talerett

Kommunestyret eller fylkestinget har mulighet til å gi rådsmedlemmer møte- og talerett i kommunestyre- og fylkestingsmøter og møter i andre folkevalgte organer.

Dette vil synliggjøre rådet i kommunens/fylkeskommunens organer og sannsynligvis gi økt gjennomslag for saker som er viktige for funksjonshemmedes livssituasjon.

Talerett kan, som et eksempel, brukes til å presentere rådets årsmelding for kommunestyret.

Kommuner der rådet for personer med funksjonsnedsettelse har fått møte- og talerett

- I Ørland kommune har representanter fra kommunalt råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne [møte- og talerett i kommunestyret i de sakene som rådet har behandlet](#).
- Leder for rådet for funksjonshemmede i Rana kommune kan gis [inntil ti minutters taletid i kommunestyret](#) når saker som er innenfor rådets saksområde, behandles.
- Kommunestyret i Sel vedtok i februar 2019 å innføre møte- og talerett i kommunestyret og politiske utvalg for de faste rådene i Sel kommune ([protokoll møte Sel kommunestyre 11.02.19 – sak IN 1/19](#))

Hva kan rådet uttale seg om?

Rådet kan uttale seg om alle saker som er relevante for situasjonen til personer i denne gruppen.

Hvordan organisere rådsmøtene

Det er opp til rådet selv å bestemme hvor ofte det skal ha møter, blant annet vurdert ut ifra antall saker rådet har på arbeidsplanen i den perioden rådet er oppnevnt.

Rådet skal ha møte hvis minst ett av vilkårene under er oppfylt ([kommuneloven § 11-2](#)):

- Rådet selv, kommunestyret eller fylkestinget vedtar det.
- Rådets leder mener det er nødvendig.
- Minst 1/3 av medlemmene krever det.

Saksliste og saksbehandling

Lederen av rådet har det formelle ansvar for å sette opp en saksliste for hvert enkelt møte.

Lederen bør ha kontakt med sekretæren for rådet for å diskutere saker som skal opp på rådsmøtene. De kan samarbeide om å utforme saksdokumentene. Sekretæren/koordinatoren sender saksdokumentene til rådets medlemmer i god tid før møtet finner sted.

Rådet går gjennom sakene på møtet og prøver i størst mulig grad å bli enig om en felles uttalelse. Noen ganger vil representanter for kommuneadministrasjonen delta for å orientere om saker.

Møtene skal være åpne

Åpne møter betyr at enhver som ønsker det, kan være til stede. Personer som ønsker å være til stede, har imidlertid ikke rett til å ta ordet eller avbryte og forstyrre møtet.

Det er vanlig at møtene holdes i kommunens lokaler.

Samarbeid med andre råd

Mange fylkeskommuner arrangerer årlige samlinger for de kommunale rådene i fylket. Det er viktig at rådet er representert her for å få informasjon om aktuelle temaer. Samlingene gir også muligheter

til å knytte kontakter, utveksle erfaringer og eventuelt etablere varig samarbeid med råd i andre kommuner.

Samarbeid med organisasjoner

Rådet bør innhente synspunkter og diskutere saker rådet bør arbeide med, fra organisasjonene for personer med funksjonsnedsettelse. Dialog og samhandling er viktig for å kunne ta felles initiativ der det er naturlig, for eksempel overfor media.

Rådet er imidlertid ikke organisasjonenes direkte talerør.

Innhente kunnskap om lokalsamfunnet

Det er viktig at rådene skaffer seg kunnskap om situasjonen for kommunens eller fylkeskommunens innbyggere med funksjonsnedsettelse, for eksempel:

- Er personer med funksjonsnedsettelse fornøyde med de helse- og sosialtjenestene kommunen yter?
- Hvordan er situasjonen for funksjonshemmede elever? Inkluderes funksjonshemmede fullt ut i ordinære skoler og klasser? Her vil Bufdirs kommunemonitor kunne være til hjelp.

Lage årsmelding

Rådene skal hvert år utarbeide hver sin årsmelding som skal legges frem for kommunestyret eller fylkestinget.

Mange råd skriver korte årsmeldinger som ofte gir begrenset informasjon, men det vil ofte være fordelaktig å legge litt mer arbeid i årsmeldingen. Årsmeldingen vil f.eks. kunne inneholde oversikt over medlemmer, mandat og hvilke saker rådet har behandlet i løpet av året som har gått, i tillegg til en oppsummering av rådets uttalelser.

Kjenne til likestillings- og diskrimineringsloven

Rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse er beskyttet i flere lover. En viktig lov er [likestillings- og diskrimineringsloven \(Lovdata\)](#). Rådene bør ha kjennskap til de viktigste bestemmelsene i loven.

Rådsmedlemmenes plikter og rettigheter

Møtegodtgjørelse

Rådsmedlemmene har krav på godtgjøring for arbeidet i rådet ([kommuneloven § 8-4](#)). Det er kommunestyret eller fylkestinget som fastsetter godtgjøringen, blant annet hvor mye godtgjøring en har krav på.

Reisegodtgjørelse

Medlemmene i rådet har krav på skyss-, kost- og overnattingsgodtgjøring for reiser i forbindelse med vervet. Kommunestyret eller fylkestinget fastsetter godtgjøringen ([kommuneloven § 8-3](#)).

Rett til fri fra jobb

Rådsmedlemmer som er i jobb, har rett til fri fra arbeidet når det er nødvendig på grunn av møter i rådet ([kommuneloven § 8-2](#)).

Rett til fri fra skolen

Elever i videregående skole kan kreve at inntil ti skoledager dokumentert fravær per skoleår ikke skal føres på vitnemålet, er det bestemt i [forskriften til opplæringsloven](#). Verv, hjelpearbeid eller arrangementer på nasjonalt eller internasjonalt nivå kan telle som dokumentert fravær. Gyldig dokumentasjon er en erklæring eller bekreftelse fra en organisasjon, for eksempel politiske organisasjoner, hjelpeorganisasjoner eller idrettsorganisasjoner.

Elever i ungdomsskolen har møteplikt til alle timer. Dette betyr at foreldre må søke om permisjon hvis eleven skal være borte fra skolen av andre grunner enn sykdom. [Reglene om fravær i grunnskolen står i forskrift til opplæringsloven](#), men kommunen og skolen kan ha regler for hvordan permisjonssøknader skal behandles.

Ifølge forskriften kan eleven (foreldre) kreve at årsaken til fraværet blir ført på et vedlegg til vitnemålet. Dette gjelder bare når eleven har lagt fram dokumentasjon på årsaken til fraværet.

Dekning av utgifter og økonomisk tap

Dersom rådsmedlemmene har utgifter eller taper inntekter på grunn av vervet, har de krav på erstatning opp til et visst beløp per dag. Kommunestyret eller fylkestinget fastsetter dekningen av slike utgifter ([kommuneloven § 8-3](#))

Møteplikt, møterett og fravær

Medlemmene i rådet har både rett og plikt til å delta i møtene i rådet. At medlemmene har plikt til å møte, betyr at de må komme på møtene i rådet med mindre de har gyldig grunn. Gyldig fravær er for eksempel sykdom eller reise.

[Se kommuneloven § 8-1](#)

Hvis et medlem ikke kan komme på et møte, må medlemmet gi beskjed om dette til enten koordinatoren/sekretæren for rådet eller til administrasjonen i kommunen, så raskt som mulig.

Kommunestyret og fylkestinget kan gi medlemmer av ungdomsrådet lov til å delta (møte- og talerett) i andre folkevalgte organer, for eksempel i kommunestyret eller fylkestinget ([forskrift om medvirkningsordninger § 2](#)). Hvis det er en konkret sak som rådet gjerne vil ta opp i et møte med kommunestyret, kan de be om å få taletid, men det er opp til kommunestyret å avgjøre om de skal få denne muligheten.

Fritak av personlige grunner

Et medlem av rådet kan søke om å bli fritatt fra å delta i behandlingen av en sak hvis personlige grunner tilsier det. Den som ønsker fritak må selv be om det.

Det kreves vektige personlige grunner for fritak i den enkelte saken. Eksempel på grunn for fritak kan være at et medlem er i en situasjon som ligger nært opp til at personen er inhabil. Rådet avgjør om personen får fritak.

[Se kommuneloven § 11-11](#)

Hva hvis et rådsmedlem vil slutte?

Hvis det er vanskelig for et rådsmedlem å delta i rådet, er det mulig å søke om fritak, enten midlertidig eller for resten av valgperioden.

Medlemmer av rådet kan for eksempel søke om fritak på grunn av sykdom eller hvis personen har flyttet og fått lang reisevei til rådsmøtene. For å få fritak fra vervet som rådsmedlem, er det krav om at personen ikke kan ivareta vervet sitt uten at det fører til vesentlig ulempe for han eller henne ([kommuneloven § 7-9](#)).

Medlemmet sender søknaden om fritak til kommunestyret. I vurderingen av søknaden, skal kommunestyret legge vekt på om grunnlaget for søknaden var kjent på det tidspunktet medlemmet sa ja til å bli valgt. Personer som er under 18 år, har krav på å få fritak hvis han eller hun søker om det.

Hjelp og opplæring

Rådet har rett til å få tilstrekkelig sekretariatshjelp ([forskrift om medvirkningsordninger § 3](#)). For å oppfylle dette kravet, kan kommunen eller fylkeskommunen for eksempel ansette en eller flere sekretærer som hjelper rådet med ulike oppgaver. En sekretær vil også kunne gi rådet opplæring i hva det vil si å være medlem av rådet.

Kommunene kan ha ulike opplegg for opplæring av nye folkevalgte. Ta kontakt med kommunen for å få informasjon om hvilken opplæring din kommune har planlagt. KS tilbyr opplæring for folkevalgte i kommunene og fylkeskommunene i tiden etter kommunestyret- og fylkestingsvalget. Det er også relevant med opplæring i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Rådet bør få informasjon og opplæring, slik at medlemmene blir i stand til å ivareta oppgaven som rådsmedlem. Kommuneloven og forskriften om medvirkningsordninger inneholder ikke bestemmelser som gir rådet rett til en bestemt opplæring. Hvilken opplæring rådet skal få, avgjøres dermed i den enkelte kommune.

Kapittel 5. Spesielt for rådssekretær og administrasjon

Rådssekretærens rolle

Her får du informasjon om ansvaret som ligger i sekretærrollen overfor rådet for personer med funksjonsnedsettelse.

Kommunen eller fylkeskommunen har ansvaret for de administrative funksjonene for rådet, for eksempel å ivareta sekretærfunksjonen.

Rådet for personer med funksjonsnedsettelse skal gis tilstrekkelig sekretariatshjelp. Oppgavene til sekretæren er imidlertid ikke detaljregulert i kommuneloven eller forskriften. Den enkelte kommune og fylkeskommune må konkret avklare hva som skal være sekretærens rolle og oppgaver.

Under følger en oversikt over eksempler på oppgaver som det kan være hensiktsmessig at sekretæren for rådet får ansvar for, siden det vil kunne sikre at rådet gis tilstrekkelig sekretariatshjelp:

- Praktisk tilrettelegging og forberedelse av møtene
- Praktisk gjennomføring av møtene
- Forberede sakliste og saksdokumenter og sende ut innkalling
- Føre referat fra rådsmøtene (i protokoll/møtebok)
- Sørge for at rådet får nødvendig opplæring
- Sørge for at rådet får nødvendig oppfølging underveis
- Være bindeledd mellom ungdomsrådet og administrasjon/politikere
- Være støttespiller og veileder rådets medlemmer

Kommunene eller fylkeskommunene velger hvordan og hvor sekretariatshjelpen til rådene skal organiseres. Det varierer hvilken i avdeling sekretæren tilhører. Plassering av sekretariatet ved rådmannskontoret vil kunne være gunstig, men det er det opp til den enkelte kommune og fylkeskommune å avgjøre.

Hva er ditt ansvar?

Som sekretær for rådet har du ansvar for å forberede og følge opp rådets møter, blant annet å skrive referat/føre protokoll fra rådsmøtene, og å skrive høringsinnspill basert på drøftinger i rådet.

Sekretæren bør også holde seg oppdatert om levekårsstatus for personer med funksjonsnedsettelse i kommunen/fylkeskommunen og følge med på nasjonalt og lokalt arbeid og politikk for å bedre situasjonen for personer med funksjonsnedsettelse.

Hva er din rolle?

Din rolle er å sørge for at det enkelte rådsmedlemmet kan bidra i rådsarbeidet.

Som sekretær for rådet har du en viktig rolle i å bidra til at rådets rammebetingelser blir best mulig. Det betyr for eksempel at du bør bidra til at rådet gjøres kjent med mulighetene og retten til å uttale seg. Rådet har rett til å uttale seg før kommunestyret og fylkestinget setter ned sekretariatet,

fastsetter saksbehandlingsreglene og vedtar budsjettet for rådet ([forskrift om medvirkningsordninger § 3](#)).

Sekretæren kan hjelpe rådet med spørsmål og bidra til at rådet gjøres kjent med sine rettigheter og plikter. Det er særlig de nye medlemmene av rådet som trenger hjelp til å finne ut av ting. Det kan for eksempel være spørsmål om møtegodtgjørelse og dekning av utgifter til reise til rådsmøtet, eller det kan være behov for bistand med tilrettelegging i forbindelse med møtene i rådet.

Som sekretær kan du også ta opp behovet for at rådsmedlemmene får nødvendig opplæring til å kunne utføre rådsfunksjonen.

Hjelp og opplæring

Kommunen eller fylkeskommunen bør sørge for at du som sekretær får nødvendig opplæring og ressurser til å kunne fylle din funksjon.

Det vil være naturlig å ta kontakt med sekretærene for elderrådet og ungdomsrådet i kommunen for å søke råd. Du kan også kontakte sekretæren for rådet for mennesker med funksjonsnedsettelse i fylket.

Rådssekretærens og administrasjonens oppgaver

Her får du informasjon om hvilke arbeidsoppgaver som kan høre til jobben som sekretær i rådet for personer med funksjonsnedsettelse.

Rollen som sekretær for rådet er mangfoldig. Først og fremst handler det om å tilrettelegge for at rådet kan gjøre jobben sin på en god måte. Det handler både om den praktiske tilretteleggingen og om oppfølging av rådet og rådets medlemmer.

Rådene skal få tilstrekkelig sekretariatshjelp ([forskrift om medvirkningsordninger §3](#)). Kommunene velger hvordan sekretariatshjelpen til rådene skal organiseres. Plassering av sekretariatet ved rådmannskontoret vil kunne være gunstig, men det er det opp til den enkelte kommune og fylkeskommune å avgjøre.

Involvere rådet i aktuelle saker

Rådet har en viktig funksjon i å realisere [Regjeringens strategi om et samfunn for alle \(pdf\)](#) på kommune- og fylkesnivå, og å jobbe med saker som bidrar til et selvstendig liv og likestilling. Rådet skal involveres i alle saker som er relevante for personer med funksjonsnedsettelse, for eksempel saker om

- barnehage
- skole og utdanning
- arbeidsdeltakelse og kommunens rolle som arbeidsgiver
- helse- og omsorgstjenester
- plan og bygg / uteområder
- transport
- kultur og fritid

Som sekretær bør du

- ha oversikt over sakene i kommunen som det kan være aktuelt at rådet involverer seg i
- informere rådslederen om aktuelle saker

Når skal rådet involveres?

Kommunestyret og fylkestinget skal etablere rutiner som sikrer at rådene mottar sakene på et så tidlig tidspunkt at uttalelsene fra rådene har mulighet til å påvirke utfallet i saken ([forskrift til medvirkningsordninger § 2](#)). Hvis kommunen eller fylkeskommunen ikke har etablert slike rutiner, kan rådssekretæren ta initiativ til at det blir etablert.

Rådssekretæren bør følge med på kommunens saksbehandling og begynne saksforberedelsene på et så tidlig stadium at dette er mulig.

Eksempel på rutiner for medvirkning – Trondheim

Bystyret i Trondheim bestemte i 2011 at sikring av medvirkning og uttalelser fra rådet, er rådmannens ansvar. Ved større saker som angår rådenes arbeidsområder, skal rådmannen orientere og innhente synspunkt fra rådet på et tidlig tidspunkt i arbeidet.

Når saksdokumentene er ferdig utarbeidet, skal rådmannen sende relevante saker til behandling i rådene før de sendes de politiske organene for vedtak. Det blir da en to trinns behandling av saken.

1. Første gangs behandling av saken er gjerne i starten av rådmannens utredningsarbeid før det foreligger et saksframlegg. Rådmannen orienterer og inviterer til dialog.
2. Andre gangs behandling er den formelle behandlingen. Da er det etablert en politisk sak i kommunens saksbehandlingssystem og det foreligger et offentlig saksframlegg.

Noen ganger gjør rådmannen endringer i saksframlegget etter rådsbehandlingen, før det blir oversendt til politisk behandling i bystyret. Rådmannen kan for eksempel ta inn uttalelsene fra rådene og legge til egne kommentarer. Denne saksflyten sikrer at rådene får innsyn i sakene på et tidlig stadium og har muligheter til å øve innflytelse over et relativt langt tidsrom før bystyret skal fatte beslutning.

Hvordan forberede en sak?

Rådssekretæren har kontakt med den avdelingen i kommunen eller fylkeskommunen som saken gjelder.

Framstillingen av en sak bør inneholde

- en redegjørelse for hva som er de vesentligste momentene i saken
- en kort begrunnelse for hvorfor saken legges fram for rådet
- en redegjørelse for hvordan saken kan tenkes å påvirke situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne

Det er viktig å bruke et klart og tydelig språk i saksframstillingen.

Som sekretær bør du vurdere om den aktuelle avdelingen bør inviteres til rådsmøtet for å orientere nærmere om saken. Det vil kunne åpne for dialog mellom råd og kommune/fylkeskommune.

Hvordan forberede rådsmøtene?

Rådslederen har det formelle ansvaret for å sette opp sakslister til rådsmøtene. Lederen og rådssekretæren bør samarbeide om å utforme saksdokumentene.

Som sekretær er det du som

- sender saksdokumentene til medlemmene i rådet i god tid før møtet finner sted
- skriver møtebok (fører protokoll) etter møtet og sørger oppfølging av rådets vedtak

Tilrettelegging

Som sekretær for rådet har du et viktig ansvar for at rådets møter er tilrettelagt slik at alle kan delta på like vilkår. Møtene må foregå i lokaler som er tilgjengelig for alle. Tegnspråktolker bør bestilles dersom en eller flere deltakere har meldt inn dette behovet.

- [Mer om hvordan arrangere et universelt utformet møte/konferanse \(Bufdir.no\)](#)

Oppfølging etter rådsmøtene

Det er viktig å ha med rådsvedtakene i den videre saksbehandlingen. Rådssekretæren kan ha i oppgave å sikre at rådets uttalelse følger saksdokumentene til det organet som avgjør saken endelig.

Kommunestyret, fylkestinget, eller et kommunalt organ bør gi en tilbakemelding til rådet om resultatet av saksbehandlingen. Det vil bidra til å styrke dialogen og kontakten mellom rådet og kommunen eller fylkeskommunen, og er særlig viktig i større og prinsipielt viktige saker. Dette er imidlertid ikke et krav i kommuneloven.

Rådssekretæren skriver møtebok (protokoll) fra rådsmøtene.

Hvordan synliggjøre rådet?

Rådet kan ta opp med kommunestyret eller fylkestinget om de kan få møte- og talerett i folkevalgte organer. Kommunestyret/fylkestinget kan velge å gi medlemmer av rådet møte- og talerett i disse organene. Det vil synliggjøre rådet i kommunens øvrige organer. Sekretær/administrasjon bør opplyse rådet om denne muligheten.

Hvem har ansvar for opplæringen av rådet?

Kommuneloven og forskriften om medvirkningsordningsordninger inneholder ikke bestemmelser som gir rådet rett til opplæring. Rådsmedlemmene bør få informasjon og opplæring som gjør at de kan ivareta oppgavene til rådet, for eksempel tilbud om å delta [på KS folkevalgtprogram](#), for å kunne utføre rådsfunksjonen. Hvis rådet ikke får eller har fått opplæring, vil det være naturlig at avdelingen som rådssekretær er ansatt i, tar initiativ til at rådet får et opplæringstilbud.

Aktuelle området for opplæring

Hvordan kommunen eller fylkeskommunen er bygd opp

Rådsmedlemmene trenger opplæring om kommunens/fylkeskommunens administrative oppbygging. Det er også viktig at kommunen/fylkeskommunen informerer dem om hvilke saksområder som er relevante for rådet å involvere seg og hvilke forventninger de har til rådet.

Hva det vil si å være folkevalgt

Siden rådene er kommunale og fylkeskommunale organer, er det naturlig at kommunen og fylkeskommunen tilbyr rådene opplæring på lik linje med andre folkevalgte, for eksempel å delta på [folkevalgtprogrammet til KS](#).

Grunnleggende relevant regelverk

Rådene bør også få opplæring i grunnleggende regelverk som

- [FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne \(CRPD\)](#)
- [lov om likestilling og forbud mot diskriminering \(likestillings- og diskrimineringsloven\)](#)

Bevilgninger og budsjett

Forskriften om medvirkningsordninger forutsetter at kommunestyret eller fylkestinget bevilger nødvendige midler til driften av rådet ([forskrift for medvirkningsordninger § 3](#)). Kommunen eller fylkeskommunen kan velge å vedta et eget budsjett for rådet, slik at rådet kan planlegge virksomheten sin for det kommende året.

Rådene har rett til å uttale seg før kommunestyret eller fylkestinget vedtar budsjett for dem. Sekretæren bør undersøke om rådets leder er kjent med denne muligheten, slik at rådslederen kan vurdere om rådet skal uttale seg om budsjettet.

For mye arbeid?

Rådet skal gis tilstrekkelig sekretariatshjelp. Det betyr at omfanget og innholdet av sekretariatshjelpen må være tilstrekkelig til at rådet kan utøve sine oppgaver på en god måte. Omfanget av hjelpen vil kunne variere, blant annet på grunn av antallet saker rådet behandler. I den første tiden etter at rådet er valgt, vil rådet i mange tilfeller kunne ha behov for mer bistand enn etter noe tid, når rådet har blitt mer kjent med sine oppgaver.